

hälsa och framtid

ETT FORSKNINGSPROJEKT OM LÅNGTIDSRISKA FÖRETAG

DELSTUDIE 1

Friska företag i alla branscher

Gun Nise
Lena Ekenvall
Jerker Alberyd
Magnus Svartengren
och HoF study group

2007

Karolinska
Institutet

UPPSALA
UNIVERSITET

Stockholms läns
landsting

Förord

Hälsa och framtid är ett forskningsprojekt om privata företag med långtidsfriska medarbetare. Trots att sjukskrivningar är ett problem i Sverige i dag finns det många arbetsplatser som har ovanligt friska medarbetare. Projektet syftar till att studera om det finns faktorer på organisationsnivå som kan förklara varför vissa företag har friska medarbetare.

Mycket är känt om individuella riskfaktorer avseende arbetsrelaterad ohälsa. Betydligt mindre är känt om de organisatoriska förhållanden som kan tänkas samvariera med hälsa hos de anställda.

Projektet består av fyra olika delprojekt. Den första studien är en registerstudie där data ur register sammanställs för att undersöka om företag med friska medarbetare skiljer sig från andra företag. Den andra delstudien är kvalitativ. Intervjuer har gjorts med chefer och representanter för medarbetarna på ett antal företag med få långtids-sjukskrivna medarbetare och några företag med mer ”genomsnittlig” sjukfrånvaro.

I den tredje studien skickas enkäter ut till chefer och medarbetarrepresentanter i ett större antal företag. Enkäterna bygger på resultat från delstudie 2. Den fjärde studien undersöker om rehabiliteringsrutiner kan ha bidragit till att företagen har friska medarbetare.

Stockholms läns landstings Centrum för folkhälsa, Karolinska Institutet och Uppsala universitet genomför forskningen i projektet Hälsa och framtid. För att hitta rätt företag att studera har vi tillgång till försäkringsbolagen AFA Försäkring och tjänstepensionsföretaget Alectas skaderegister.

AFA Försäkring och Alecta erbjuder arbetstagare i Sverige de försäkringar som enligt kollektivavtal ger stöd vid sjukdom, arbetsbrist, dödsfall och arbetsskada. Om kring 4,6 miljoner människor omfattas av dessa register.

Projektet har ekonomiskt stöd från AFA Försäkring, Alecta, Carl Bennet AB, Axel Johnsson AB och AB Volvo. En referensgrupp med representanter för arbetsmarknadens parter stöder också projektet: Svenskt Näringsliv, Företagarna, LO, Metall, TCO, Sif (Unionen), SACO samt PTK.

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Bakgrund	7
2. Resultat	9
Geografiska skillnader	10
Företagens storlek	10
Arbetare, tjänstemän och sjukfrånvaro	11
Utlandsägande	11
Kvinnor och män	11
Sjuktal och geografi	14
Brutto- och nettosjuktal	17
Sjuktal och könsfördelning	17
Sjuktal och åldersstruktur	18
Organisationsförändringar	19
Lönsamhet	20
3. Diskussion	21

Sammanfattning

En studie har gjorts för att undersöka om man genom att samköra register kan hitta faktorer som utmärker företag med en låg andel långtidssjukskrivna (>90 dagar). I urvalet ingick anställda i privata företag som är försäkrade i både AFA Försäkring och tjänstepensionsföretaget Alecta. Företagen i studien har alltså både tjänstemän och arbetare anställda.

Ur försäkringsbolagens register har data om 2 036 företag med fler än 74 anställda tagits fram. Företagen har delats in i fyra lika stora grupper, kvartiler, med utgångspunkt i antalet nya långtidssjukskrivningar under ett år. Företag med lägst långtidsfrånvaro finns i kvartil 1 och de med högst i kvartil 4. Data har tagits fram från åren 2002, 2003 och 2004. Skillnaden mellan åren är marginell och data från 2004 redovisas i rapporten. Det finns en tydlig trend att företagen har blivit ”friskare” under åren.

De företag som studerats är alla försäkrade i AFA Försäkring eller Alecta. En jämförelse har gjorts mellan de försäkrade företagen och samtliga privata företag som finns i Statistiska centralbyråns (SCB) register. Ur detta register har uppgifter om alla privata företag med fler än 50 anställda hämtats.

Mineralutvinning och tillverkningsindustri är överrepresenterade i försäkringsbolagens register. Hälso- och sjukvård och finansiell verksamhet är i stället underrepresenterade. I stort kan dock de undersökta företagen sägas vara en spegel av det privata näringslivet i Sverige. Data kan sannolikt generaliseras till all privat verksamhet i landet med både arbetare och tjänstemän anställda.

Organisationsnummer på samtliga företag med fler än 74 anställda har tillsammans med uppgifter om antal anställda och sjukfrånvarodata (nya fall av sjukfrånvaro överstigande 90 dagar) skickats till SCB. Vi har genom detta fått tillgång till av-identifierade data om företagets lönsamhet och ägarstruktur, information om större strukturförändringar, uppgifter om antalet sjukdagar och sjuklönedagar (de dagar arbetsgivaren betalar sjuklön inklusive karensdagen). Uppgifter om antalet anställda män och kvinnor och deras åldersfördelning har också tagits fram.

Studien visar att:

- Friska företag, det vill säga företag i den första kvartilen, finns i alla branscher, även i sådana med generellt hög frånvaro. Till exempel räknas 4 av de 29 undersökta städföretagen som friska. Företag i tunga branscher, som tillverkningsindustri och byggnadsverksamhet, har högre frånvaro än branscher som partihandel och fastighetsbranschen. Men även inom de tunga branscherna finns det företag som inte har några nya 90-dagarsfall under ett år. Inom byggsektorn gäller det 10 procent av företagen och inom tillverkningsindustrin 7 procent. Inom partihandeln har 16 procent av företagen inga nya fall bland arbetare.
- Totalt ligger 179 företag i den första kvartilen under de tre åren och 88 företag har ingen nyanmäld långtidssjuk under hela perioden.
- Företag med ett lågt antal nya 90-dagars sjukfall har också låga totala sjuktal och låga tal för korttidsfrånvaro räknat som antalet sjuklönedagar per anställd. Inget pekar alltså på att en låg korttidsfrånvaro skulle vara en indikator på hög sjuknärvaro och därmed innebära en risk för senare långtidssjukskrivningar.
- Friska företag har i genomsnitt färre anställda. Medianen för antalet anställda i de friska företagen är 136 jämfört med 164 för samtliga. Att småföretag har friskare medarbetare är känt men att det gäller även så pass stora företag som i denna studie är nytt.

- Män är mindre sjukskrivna än kvinnor. Detta gäller inom alla fyra kvarterna och i nästan alla branscher.
- Arbetare är mer sjukskrivna än tjänstemän. Det finns dock företag inom nästan alla län och branscher där arbetare har lägre sjukfrånvaro än tjänstemän.
- Kvinnor i mansdominerade branscher är friskare än andra kvinnor. Högst sjuktal har kvinnor som arbetar i kvinnodominerade branscher.
- Sjuktalet i de försäkrade företagen varierar stort mellan länen. Skillnaden mellan exempelvis Kronobergs län, som har lågt antal sjukdagar per anställd, (8,8) och Västra Götaland med hög (18,9) är 10 dagar.
- Sjuktalet i företag försäkrade i AFA Försäkring och Alecta är mycket lägre än sjukligheten som har registrerats hos Försäkringskassan. Detta beror på att sjukligheten i offentlig verksamhet, främst inom kommunerna, och bland arbetslösa är mycket högre än i det privata näringslivet. Det enda undantaget är Västra Götaland där sjuktalen, särskilt bland kvinnor, är högre i de privata företagen än i länet totalt.
- Korttidsfrånvaron i de försäkrade företagen, det vill säga antalet dagar som arbetsgivaren betalar sjuklön för inklusive karensdagen, varierar bland kvinnor från 3,2 dagar (inom jordbruk, jakt och skogsbruk) per anställd och år till 7,9 dagar (inom tillverkningsindustrin). Bland män är motsvarande siffror 2,4 (jordbruk, jakt och skogsbruk) och 5,8 dagar (tillverkning).
- Företag med mer än 30 procent anställda som är över 50 år gamla är något sjukare än företag med yngre medarbetare. I studien gäller det 47 procent av företagen. Endast 15 procent av företagen har 30 procent eller fler anställda i åldersgruppen under 30 år.

1. Bakgrund

Studien är en registerstudie avsedd att undersöka om det ur register går att hämta faktorer som är utmärkande för friska företag, det vill säga företag vars medarbetare har låg långtidsfrånvaro (>90 dagar). Registren från försäkringsbolagen AFA Försäkring och tjänstepensionsföretaget Alecta har samkörts. Endast företag med fler än 74 anställda och som finns i båda bolagens register ingår i studien.

Vi fann det angeläget att åstadkomma en samanalys baserad på de båda försäkringsbolagens register, vilket aldrig har gjorts tidigare. Ett annat motiv var att pröva om mönstret för sjukfrånvaro gäller båda kollektiven inom ett företag. Vi hoppades också kunna undersöka om det finns friska företag även i branscher med en generellt hög sjukfrånvaro och om korttidsfrånvaron samvarierar med den långa sjukfrånvaron eller inte.

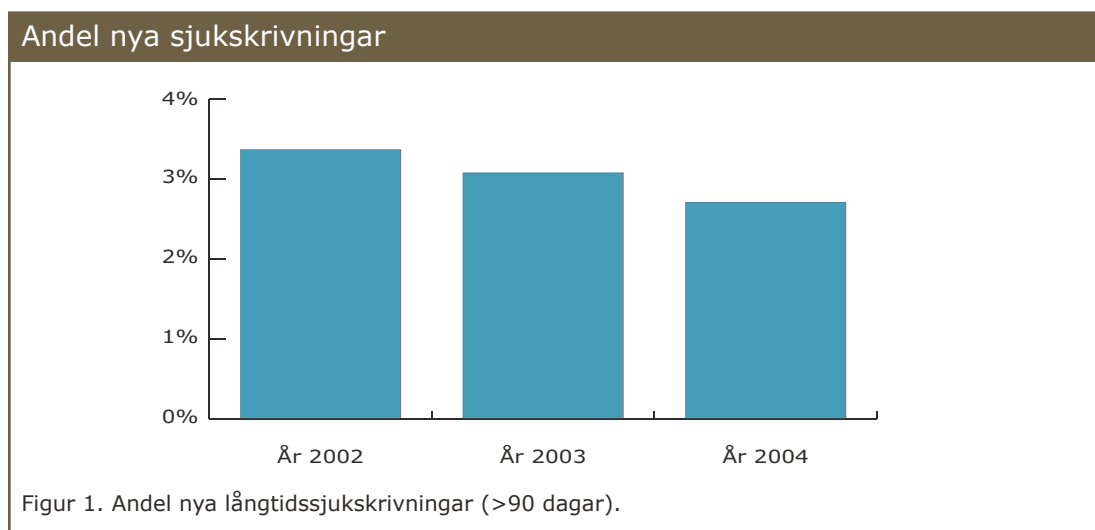
Företagen har delats in i fyra lika stora grupper, kvartiler, med utgångspunkt i antalet nya långtidssjukskrivningar under ett år. I den första kvartilen återfinns de företag som har den lägsta andelen långtidssjuka medarbetare och i den fjärde kvartilen finns företagen som har den högsta andelen. Data har samlats in för år 2002, 2003 och 2004.

Det finns en tydlig trend mot att företagen har färre nya 90-dagarsfall med tiden. Minskningen gäller både arbetare och tjänstemän. Skillnaden mellan åren är marginell och i fortsättningen visas data enbart från 2004. Organisationsnumren på samtliga företag med fler än 74 anställda har tillsammans med uppgifter om antal anställda och sjukfrånvarodata (nya fall av frånvaro >90 dagar) från försäkringsbolagen skickats till Statistiska centralbyrån, SCB, som sedan har samkört data från flera databaser för att vi så allsidigt som möjligt ska kunna belysa vad som karaktäriserar friska företag.

SCB har hämtat uppgifter från:

- Företagsstatistik, Företagens Ekonomi, 2003–2004
- LISA, 2003–2004
- FAD, 2000–2004
- SLP, 2003–2004
- Ksju 2004

Vi får genom detta tillgång till avidentifierade data från år 2004 om företagens lönsamhet, ägarstruktur, organisationsförändringar, antalet sjukdagar överstigande 21 dagar per företag, och antalet sjuklönedagarna, det vill säga de första 21 dagarna som arbetsgivarna betalar sjuklön för inklusive karensdagen. Uppgifter om antalet anställda och andelen kvinnor och män samt deras åldersfördelning finns också.

2. Resultat

Beskrivning av företagen som ingår i studien

AFA Försäkrings och Alectas register över privata företag med fler än 74 anställda innehåller cirka 2 000 företag. Fördelningen mellan olika branscher motsvarar ganska väl fördelningen i svenskt privat näringsliv som den avspeglas i SCB:s statistik, trots att den gäller privata företag med mer än 50 anställda, se tabell 1.

År 2004 fanns det enligt SCB 2 270 företag i näringslivet med mellan 50 och 74 anställda. Detta, och det faktum att endast företag som är försäkrade i både AFA Försäkring och Alecta har medtagits i studien, innebär att 32 procent av företagen i det privata näringslivet ingår i studiebasen. Mineralutvinning och tillverkningsindustri är överrepresenterade branscher medan hälso- och sjukvård, finansiell verksamhet och utbildning, är underrepresenterade i försäkringsbolagens register jämfört med statistiken från SCB. I stort kan dock företagen i vårt urval sägas vara en spegel av det privata näringslivet i Sverige utom vad avser rena tjänsteföretag.

Friska företag, det vill säga företag i den första kvartilen, finns i alla branscher, även i sådana med traditionellt hög sjukfrånvaro. Ett exempel är lokalvård, där 4 av de 29 undersökta företagen finns i den lägsta kvartilen trots att branschen som helhet har en mycket hög frånvaro. 179 företag låg i den första kvartilen under hela undersökningen och 88 företag hade ingen nyanmäld långtidssjuk under hela perioden.

Fysiskt tunga branscher som tillverkningsindustri och byggverksamhet har högre frånvaro än branscher som partihandel och fastighetsbranschen. Men även inom dessa branscher finns det företag med ett lågt antal nya långtidssjukskrivningar. Inom tillverkningsindustrin hade 7 procent av företagen inga nya 90-dagarsfall bland arbetare år 2004 och inom byggverksamheten var motsvarande siffra 10 procent. Inom partihandeln hade 16 procent av företagen inga nya fall bland arbetare.

Jämförelse mellan företag i försäkringsbolagens register och företag i SCB:s register

Bransch	Antal i urvalet	Antal i Sverige	Andel i urvalet (%)	Andel kvartil 1 i urvalet (%)
Jordbruk, jakt och skogsbruk	17	41	41	29
Utvinning av mineraler	8	18	44	12
Tillverkningsindustri	947	1 996	47	15
El, gas, värme och vatten	17	90	19	59
Byggverksamhet	128	326	39	22
Partihandel	351	1 077	33	34
Hotell och restaurang	34	192	18	24
Transport, magasinering och kommunikation	152	472	32	31
Finansiell verksamhet	3	177	2	67
Fastighet och uthyrning	295	1 067	28	37
Utbildning	6	194	3	67
Hälso- och sjukvård, sociala tjänster	47	298	16	47
Andra samhälleliga och personliga tjänster	31	403	8	32
Totalt	2 036	6 351	32	25

Tabell 1. Jämförelse mellan företag i försäkringsbolagens register med mer än 74 anställda och företag i SCB:s register över företag med mer än 50 anställda.

Geografiska skillnader

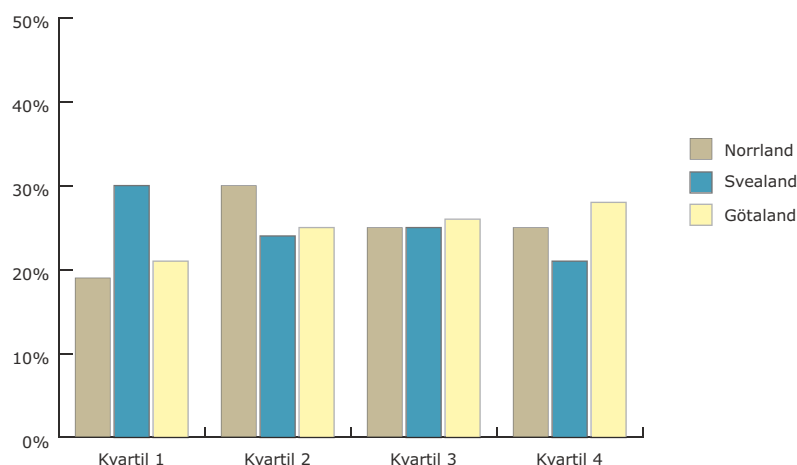
I figur 2 visas den geografiska fördelningen av företagen inom kvartilerna i Götaland, Svealand och Norrland. De norrländska företagen är underrepresenterade i den första kvartilen och de företagen i Svealand är överrepresenterade.

Fördelningen av antalet anställda i företagen inom kvartilerna är helt annorlunda än fördelningen av företagen. Den första kvartilen innehåller 25 procent av antalet företag men endast 19 procent av de anställda. Totalt arbetar endast 7 procent av de försäkrade i Norrland (figur 3).

Företagens storlek

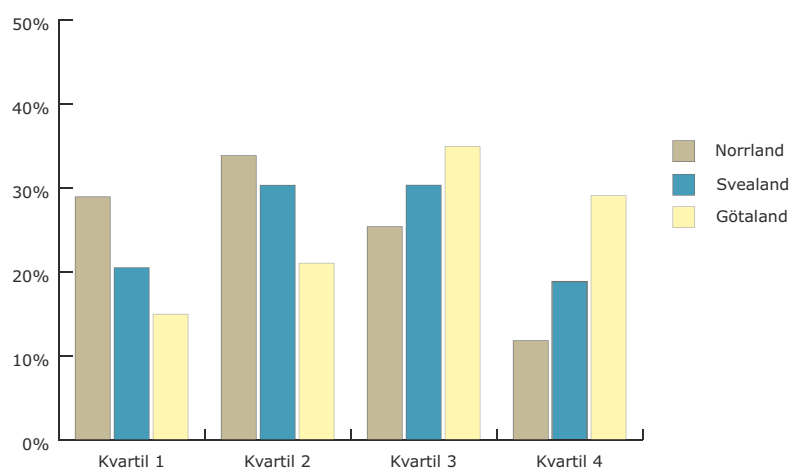
Att mindre företag oftare finns i den lägsta kvartilen för sjukfrånvaro visas också i tabell 2. Företagen i den lägsta kvartilen har färre antal anställda än de i övriga kvartiler. Medelantalet anställda per företag är 313 i den första kvartilen och 407 i det totala materialet. Motsvarande medianer är 136 och 164. Det är känt att småföretag har lägre frånvaro än stora, men att dessa skillnader finns även i relativt stora företag (>74 anställda) är nytt.

Geografisk fördelning av företagen inom kvartilerna

Figur 2. Geografisk fördelning (procent) av företagen inom kvartilerna (n=2010).

Geografisk fördelning av företagen inom kvartilerna

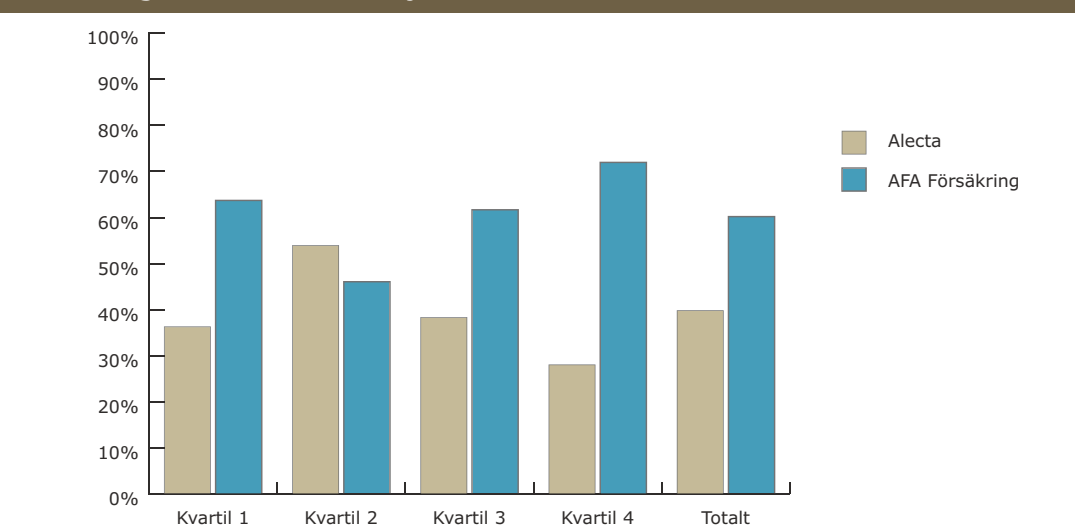
Figur 3. Fördelning av urvalsmatrisens anställda i procent inom kvartilerna (n=2010).

Andel friska företag i olika stora företag

Antal anställda	Antal företag	Andel friska företag
74-200	1 203	29 %
201-400	435	23 %
401-800	218	15 %
>801	180	16 %
<i>Totalt</i>	<i>2 036</i>	<i>25 %</i>

Tabell 2. Antal företag och andel friska företag (kvartil 1) utifrån antal anställda.

Fördelning av arbetare och tjänstemän inom kvartilerna

Figur 4. Fördelning av arbetare (AFA Försäkring) och tjänstemän (Alecta) inom kvartilerna (n=2036).

Arbetare, tjänstemän och sjukfrånvaro

I figur 4 visas fördelningen av arbetare och tjänstemän inom kvartilerna. Arbetare har i genomsnitt högre frånvaro än tjänstemän, men i databasen är tjänstemän underrepresenterade i den fjärde kvartilen och arbetare i den andra kvartilen.

Totalt finns det 167 företag inom kvartil 1 där arbetare har lägre frånvaro än tjänstemän. 25 procent av dessa finns inom handeln, 11 procent inom transportsektorn och 32 procent inom fastighetsbranschen. Sådana företag finns i nästan alla län och i nästan alla branscher.

Arbetare har i genomsnitt högre frånvaro än tjänstemän inom alla branscher utom utbildning och hälso- och sjukvård. Det finns en tendens att sjukmönstret hos arbetare och tjänstemän inom ett företag korrelerar, men tendensen är inte signifikant.

Utlandsägande

År 2004 var 707 av 1 899 (37 procent) företag utlandsägda, det vill säga att minst 50 procent av företagets aktier hade utländska ägare. Andelen utlandsägda företag enligt denna definition var likartad i kvartilerna. Utlandsägande verkar alltså inte spela någon stor roll för sjukfrånvaron, även om de utlandsägda företagen vid en regressionsanalys verkar vara något friskare.

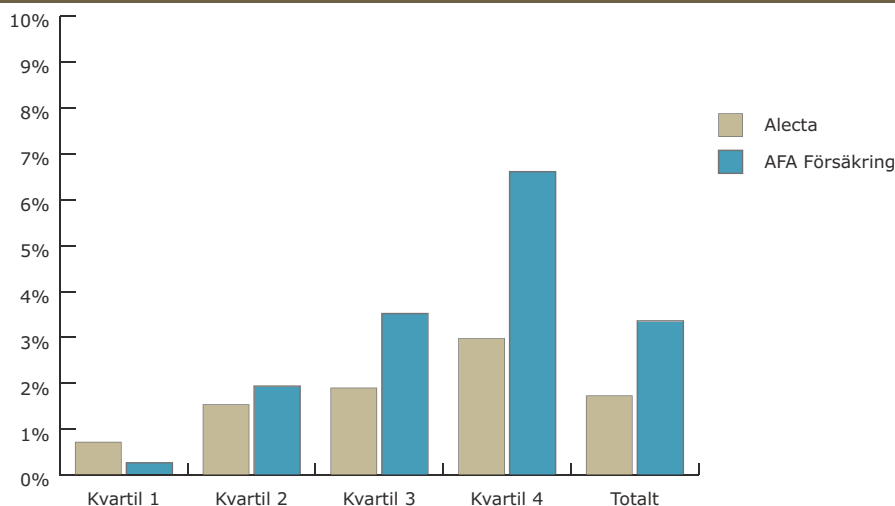
Kvinnor och män

Kvinnor har i genomsnitt högre frånvaro än män. Andelen kvinnor i materialet är 32 procent. Eftersom förvärvsarbete är ungefär lika vanligt bland män som bland kvinnor visar detta att kvinnor övervägande arbetar inom den offentliga sektorn, som

inte ingår i denna registerstudie. Kvinnorna är överrepresenterade både bland de anställda i friska företag och i företag med hög sjukfrånvaro.

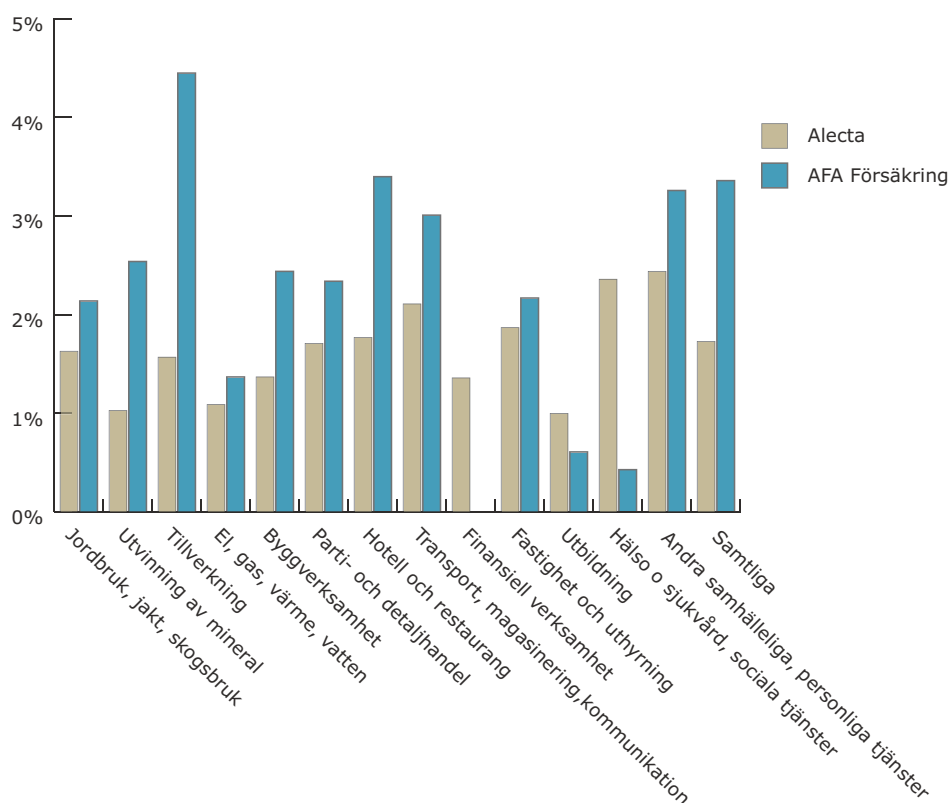
De högre sjuktalen för kvinnor finns i alla kvartiler och i alla branscher utom inom finansiell verksamhet där männens frånvaro är högre. Det är få försäkrade anställda i denna bransch och resultatet kan vara en slump. Även inom byggbranschen är männens frånvaro något högre än kvinnornas. Detta kan bero på att män

Andel nya fall av långtidssjukskrivna

Figur 5. Andelen nya fall av långtidssjukskrivna (>90 dagar) bland arbetare (AFA Försäkring) respektive tjänstemän (Alecta) inom kvartilerna (n=2036).

Fördelning av andelen nya fall av långtidssjukskrivna inom branscher

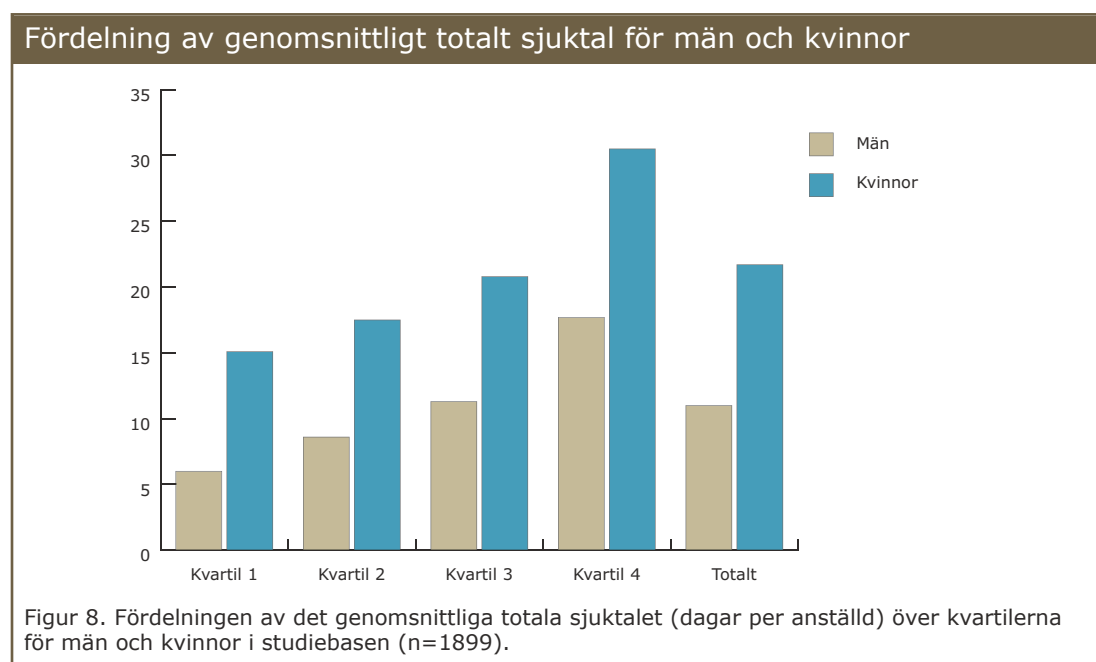
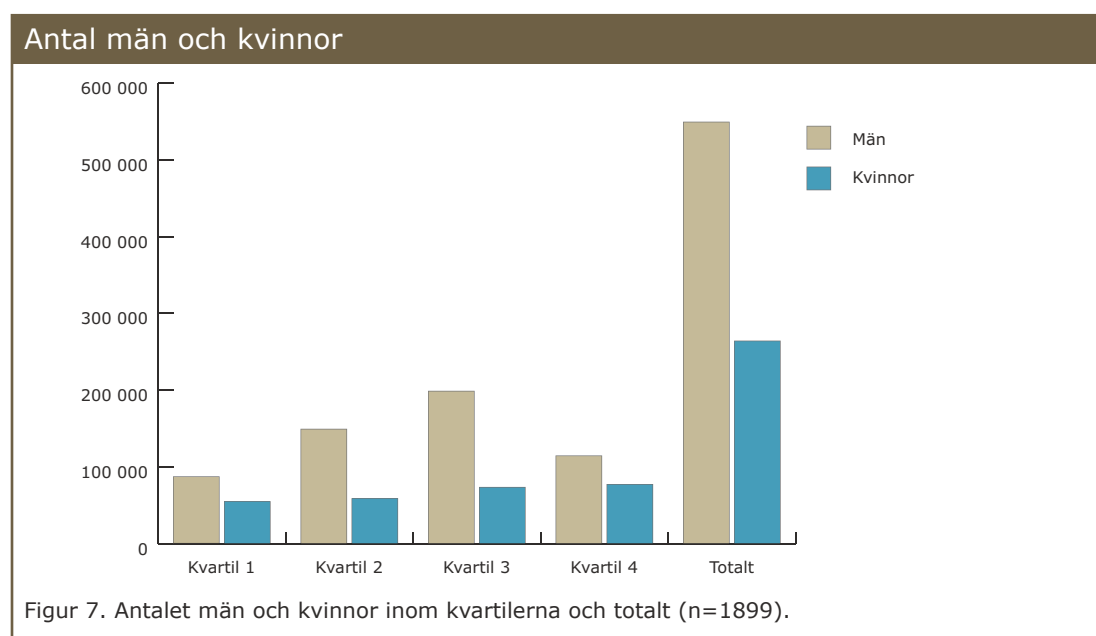
Figur 6. Fördelning av andelen nya fall av långtidssjukskrivna (>90 dagar) bland arbetare (AFA Försäkring) respektive tjänstemän (Alecta) inom branscher (n=2036).

och kvinnor inom den branschen ofta har helt olika arbetsuppgifter. Sjuktalet samvarierar mycket tydligt med andelen nya 90-dagarsfall på företagen.

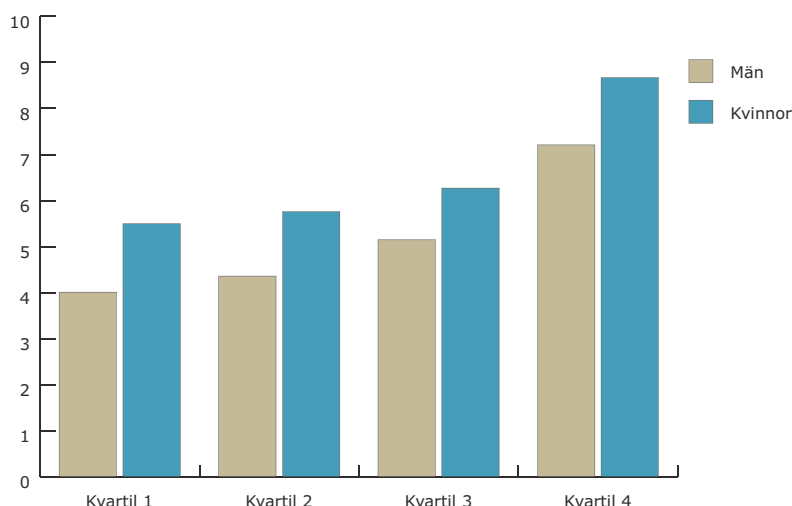
Även korttidsfrånvaron skiljer sig på förväntat sätt mellan kvartilerna. Sjuklönedagar är de dagar i sjukfallet som arbetstagaren har sjuklön, inklusive karensdagen. Alla dagar med sjuklön räknas som en sjuklönedag oavsett om sjuklön utgår för hela eller för en del av dagen. Sjuklön betalas normalt inte ut för arbetsfria dagar.

Data inhämtas kvartalsvis. Arbetsgivare med 100 eller fler anställda totalundersöks. Denna del omfattar cirka 3 300 arbetsgivare med tillsammans 2,6–2,7 miljoner anställda. Bland arbetsgivare med färre än 100 anställda görs ett stratifierat obundet slumpmässigt urval av arbetsställen. För att aktualisera den dynamiska företagspopulationen byts delar av urvalet ut varje halvår och ersätts med nya arbetsställen.

Sättet att hämta uppgifter från mindre företag innebär ett bortfall i de företag som ingår i studiebasen, vilket främst drabbar kvartil 1 där de små företagen dominerar. Detta kan innebära att sjuklönedagarna i studiebasen överskattas något vid en jämförelse med sjuklönedagarna så som det beräknas av Försäkringskassan

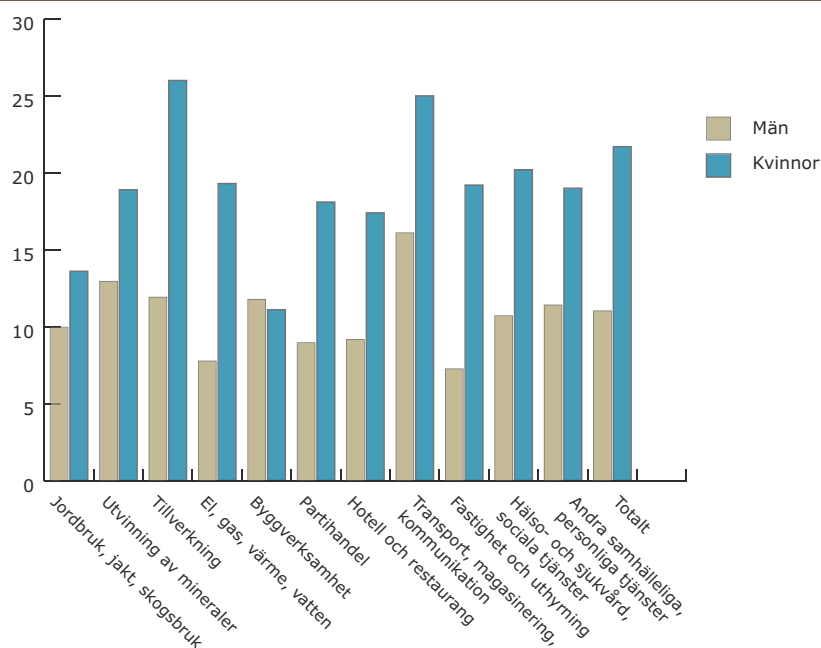

Sjuklönedagar fördelade över kvartiler

Figur 9. Sambandet mellan sjuklönedagar (sjukdagar ersatta av arbetsgivaren) och kvartiler. Antal företag i respektive kvartil är 260, 349, 375 och 341, totalt 1325.

Branschers totala antal sjukdagar för män och kvinnor

Figur 10. Branschernas totala sjuktal (sjukdagar per anställd) för kvinnor och män (n=1899).

(Sjuklöneperioden åren 2002–2004, Statistik 2006:1; Försäkringskassan, Försäkringsdivisionen, Enheten för statistik). Sjuklönedagarna korrelerar starkt med andelen nya 90-dagarsfall på företaget och också med sjuktalet i fall som överskrider 60 dagar.

Sjuktalet varierar mellan branscherna. Bland kvinnor är det högst inom tillverkningsindustrin och inom transport-, magasinerings- och kommunikationsföretag. Bland män är frånvaron högst i transportsektorn. Lägst frånvaro bland männen finns inom fastighets- och uthyrningsverksamhet och för kvinnor i byggbranschen. Vid detta bortses från finansiell sektor där antalet företag är mycket lågt i studiebasen.

Sjuktal och geografi

Friska företag återfinns i alla län. Sjuktalet i de studerade företagen varierar också stort mellan länen, från 9 dagar i Kronoberg till 19 i Västra Götaland. Ur

Försäkringskassans statistik går det inte att hämta sjuktalet för privata företag, så även försäkrade i offentlig verksamhet och sjukskrivna arbetslösa är inkluderade i siffrorna.

Vi vet att sjukligheten är betydligt högre inom kommunerna och bland arbetslösa än i det privata näringslivet. Detta visas av SCB:s uppgifter om antalet totala sjukdagar för de företag som ingår i studien, som är betydligt lägre än de totala sjuktalet från Försäkringskassan.

Alla sjuktalet är lägre i studieföretagen än i länen totalt utom i Västra Götaland där sjuktalet är högre i privat näringsliv än totalt.

I genomsnitt uppgår skillnaden mellan det totala sjuktalet och sjuktalet i det privata näringslivet till 3,5 dagar. Skillnaderna är störst i Norrland. Då man jämför det totala sjuktalet med det sjuktalet som ges av fall som överstiger 60 dagar är skillnaden endast 1,3 dagar i genomsnitt. Detta innebär att det finns en stor risk att sjukdomar som varar mer än 21 dagar kommer att bli långa. 90 procent av alla sjukdagar faller på dem som sjukskrivs mer än 60 dagar. Det är alltså ovanligt att bli sjukskriven någon månad.

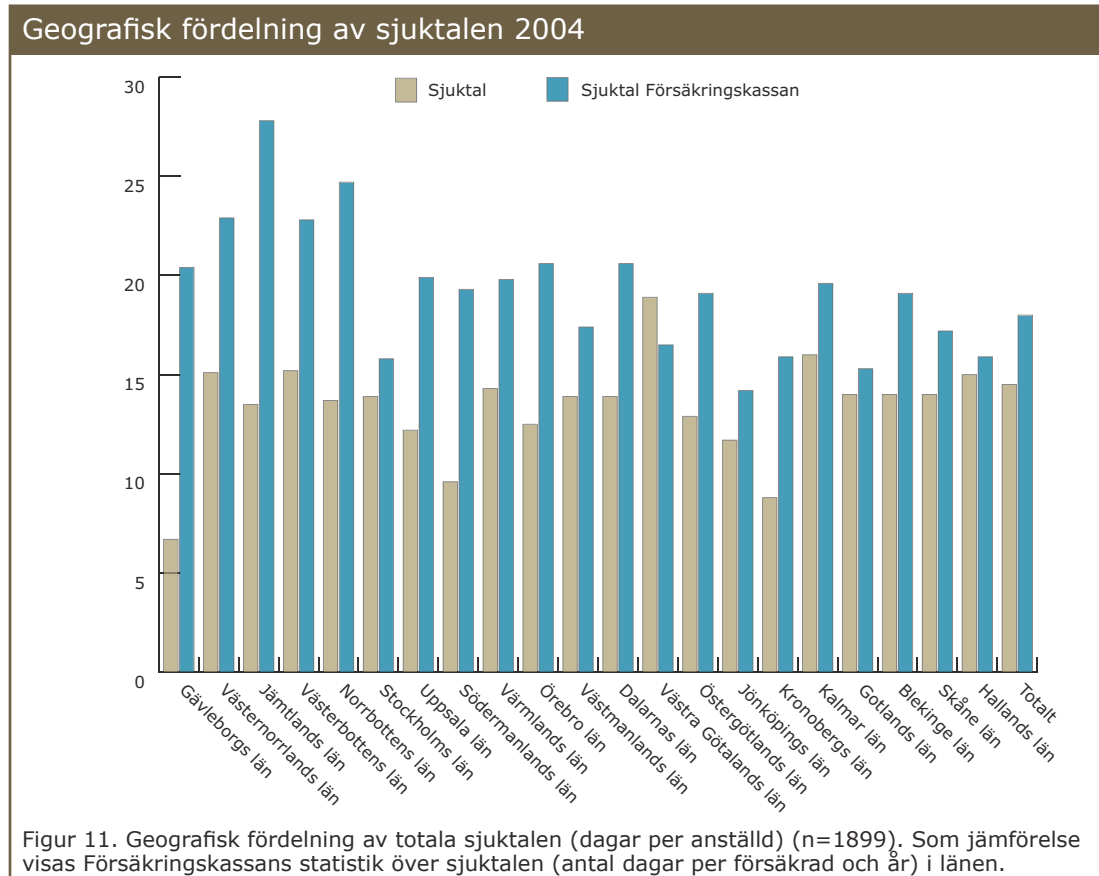
I genomsnitt har kvinnor 10,7 dagars högre sjuktalet än män i de företag som ingår i studien. I Försäkringskassans data om sjuktalet är motsvarande skillnad 10,4 dagar.

Fakta om sjuktalet

Sjuktalet är antalet sjukdagar per år och försäkrad. Det som redovisas är bruttotalen, vilket betyder att alla sjukdagar är räknade som en dag oberoende av om sjukskrivningen är på hel- eller deltid. Dagar med sjuklön från arbetsgivaren ingår inte i sjuktalet.

Sjuktalet från SCB omfattar de företag som ingår i studien. Sjuktalet från Försäkringskassan omfattar alla försäkrade mellan 16 och 64 år. Från SCB har vi också fått uppgifter om den del av sjuktalet som överskrider 60 dagar för de företag som ingår i studien. SCB har också uppgifter om nettosjuktalet, där man tar hänsyn till deltidssjukskrivningar. Här räknas till exempel två halva sjukdagar som en. Motsvarande siffra har inte gått att få från Försäkringskassan.

Uppgifter om korttidsfrånvaron finns i form av data om de dagar arbetsgivaren betalar sjuklön inklusive karensdagen. Här ingår alla frånvarodagar understigande 21.

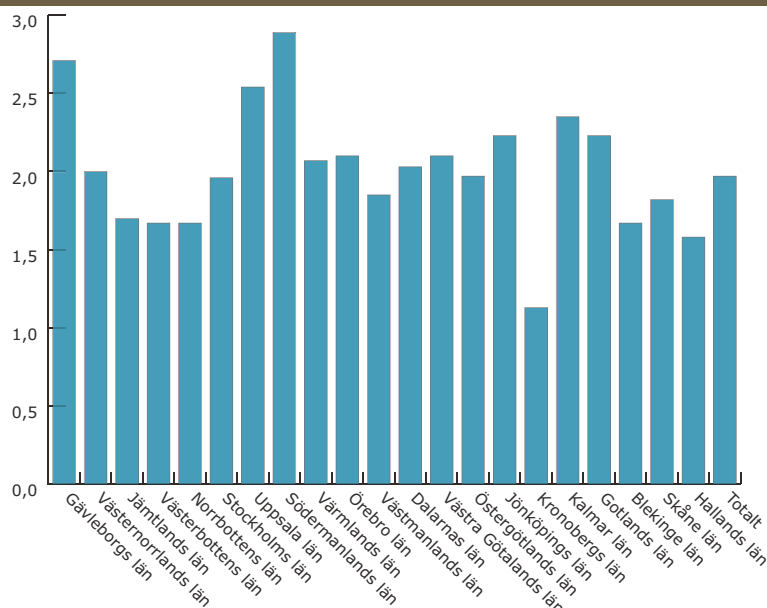

Geografisk fördelning av sjuktalet i AFA Försäkring/Alectaurvalet bland män och kvinnor jämfört med motsvarande siffror för riket

Län	Sjuktal AFA/Alecta via SCB			Sjuktal Försäkringskassan 2004		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Norrland	9,8	19,1	11,7			
Gävleborgs län	5,0	13,5	6,7	14,4	27,0	20,4
Västernorrlands län	11,9	23,7	15,1	15,9	30,4	22,9
Jämtlands län	11,5	19,5	13,5	20,2	36,1	27,8
Västerbottens län	13,7	22,9	15,2	15,6	30,5	22,7
Norrbottens län	12,4	20,8	13,7	16,5	33,7	24,7
Svealand	10,1	20,0	13,7			
Stockholms län	10,0	19,7	13,9	11,2	20,4	15,8
Uppsala län	8,8	22,5	12,2	14,6	25,4	19,9
Södermanlands län	6,7	19,3	9,6	13,4	25,5	19,3
Värmlands län	11,8	24,4	14,3	13,8	26,3	19,8
Örebro län	10,0	21,0	12,5	14,4	27,2	20,6
Västmanlands län	11,4	21,2	13,9	12,7	22,5	17,4
Dalarnas län	11,4	23,1	13,9	15,3	26,4	20,6
Götaland	12,2	24,3	15,9			
Västra Götalands län	14,0	29,4	18,9	12,0	21,2	16,5
Östergötlands län	9,9	19,5	12,9	13,3	25,4	19,1
Jönköpings län	8,8	19,5	11,7	11,0	17,6	14,2
Kronobergs län	8,4	9,5	8,8	11,4	20,8	15,9
Kalmar län	11,8	27,8	16,0	14,8	24,8	19,6
Gotlands län	11,3	25,1	14,0	11,3	19,4	15,3
Blekinge län	12,3	20,5	14,0	14,0	24,8	19,1
Skåne län	11,2	20,3	14,0	12,6	22,0	17,2
Hallands län	13,2	20,8	15,0	11,7	20,2	15,9
<i>Totalt</i>	<i>11,0</i>	<i>21,7</i>	<i>14,5</i>	<i>12,9</i>	<i>23,3</i>	<i>18,0</i>

Tabell 3. Geografisk fördelning av sjuktalet i AFA Försäkring- och Alecta-urvalet (uppgifter via SCB) bland män och kvinnor jämfört med motsvarande siffror för riket (uppgifter från Försäkringskassan), (n=1899).

Kvoten mellan kvinnors och mäns bruttosjuktal

Figur 12. Kvoten mellan kvinnors och mäns sjuktal (dagar per anställd) (n=1899).

Anmärkningsvärt är att i Kronobergs län, där försäkrade företag totalt har låga sjuktal, är skillnaden mellan kvinnor och män endast 1,1 dag. Hur sjuktalet skiljer sig mellan män och kvinnor visas i tabell 3 och figur 12.

Brutto- och nettosjuktal

Kvinnor är mer deltidssjukskrivna än män. Sjuktalet har redovisats som bruttodagar, det vill säga alla sjukdagar redovisas som en dag oberoende av om de är på heltid eller deltid. Räknar man i stället på nettodagarna är skillnaden mellan kvinnor och män 7,8 dagar, i stället för 10,7 som vid bruttoberäkningen (figur 13).

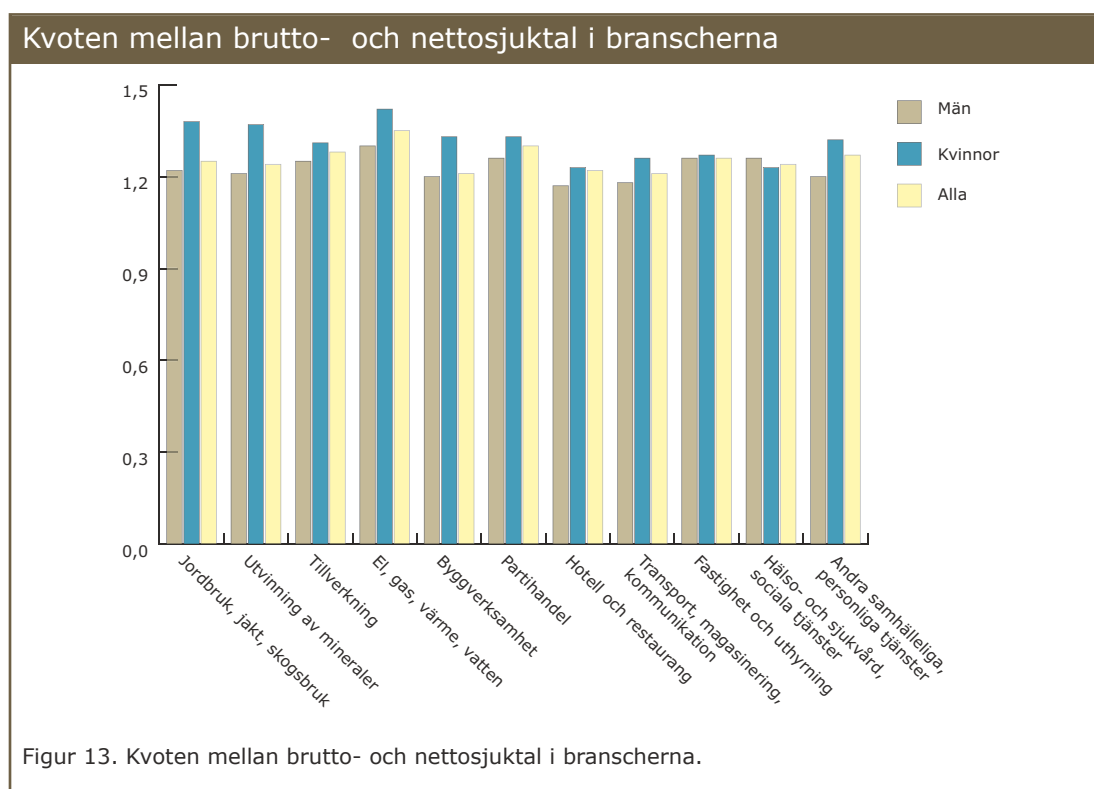
Skillnaden mellan brutto- och nettosjuktalet varierar mellan länen. I genomsnitt är skillnaden 3,0 dagar men den varierar mellan 1,3 dagar (Gävleborg och Dalarna) och 4,0 dagar (Västra Götaland). Även mellan olika branscher varierar brutto- och nettosjuktalet. I alla branscher är skillnaden störst bland kvinnor. Särskilt stor är skillnaden för kvinnor inom tillverkningsindustrin. Stora skillnader mellan brutto- och nettosjuktalet varierar parallellt med bruttosjuktalet – stora skillnader finns i län och i branscher med höga bruttosjuktal. Kvoten mellan brutto- sjuktal och nettosjuktal ligger runt 1,2 i alla län och branscher.

Sjuktal och könsfördelning

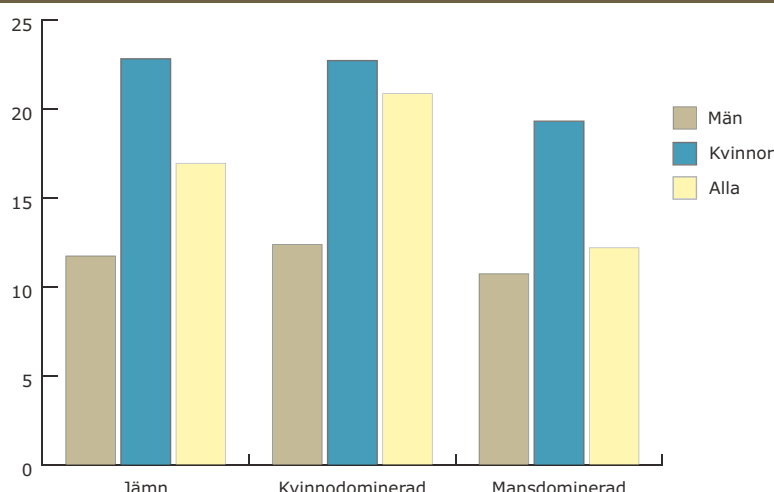
Företagen har fördelats utifrån om de är mans- respektive kvinnodominerade. Företag med mindre än 30 procent kvinnor har bedömts som mansdominerade och företag med mindre än 30 procent män som kvinnodominerade (figur 14).

Företagen inom privat näringsliv är starkt mansdominerade. 33 procent av företagen har jämn könsfördelning och 61 procent är mansdominerade. Endast i 6 procent av företagen är mer än 70 procent av de anställda kvinnor.

Kvinnor är signifikant friskare i mansdominerade företag än i andra, och även bland männen finns en tendens till lägre frånvaro i mansdominerade företag. Någon tendens till lägre frånvaro i företag med jämn könsfördelning finns inte.

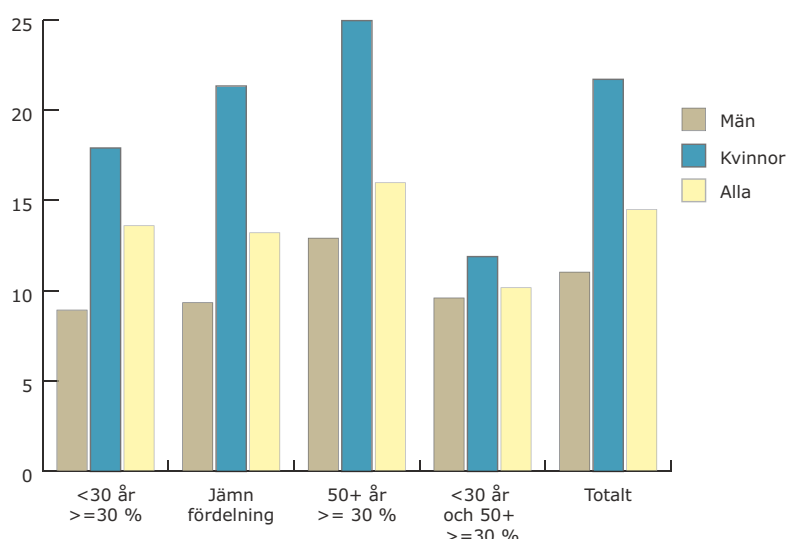

Fördelning av bruttosjuktalen mellan företag med jämn, kvinno- respektive mansdominerad sammansättning av personalen

Figur 14. Fördelning av bruttosjuktalen mellan företag med jämn, kvinno- respektive mansdominerad sammansättning på sin personal (n=1899).

Bruttosjuktal i företag med olika åldersfördelning

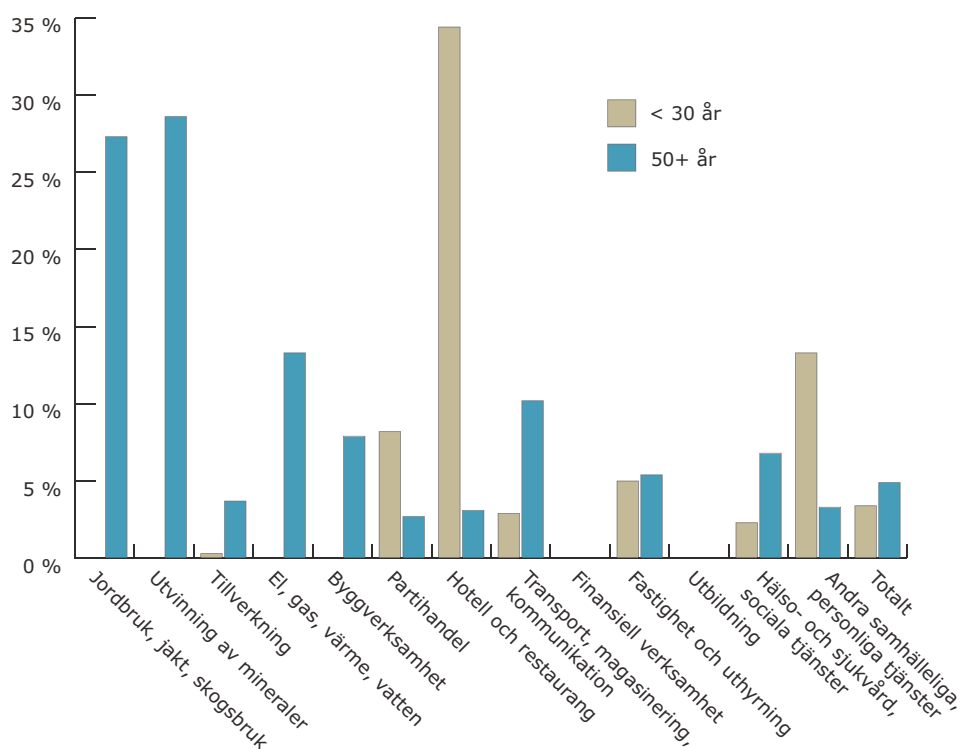
Figur 15. Bruttosjuktal i företag med hög andel unga, jämn åldersfördelning, hög andel äldre och i företag med hög andel både äldre och yngre arbetskraft.

Sjuktal och åldersstruktur

Företagen har också delats utifrån åldersstrukturen bland de anställda (figur 15, 16). Endast 15 procent av företagen har mer än 30 procent av de anställda i åldrar under 30 år och 47 procent har mer än 30 procent av de anställda i åldrar över 50 år.

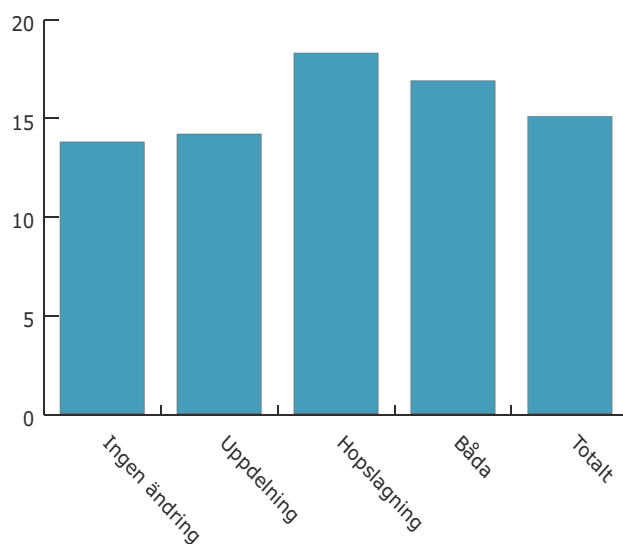
Särskilt sned är åldersstrukturen inom branscher som arbetar med utvinning av mineral, med el-, gas- och värmeförsörjning och med byggverksamhet. En stor del av dessa företag har medarbetare med en hög medelålder. Det finns en tendens att företag med en stor andel äldre anställda har högre sjuktal. Endast fem företag har både höga och låga åldrar bland de anställda. Särskilt sned är åldersfördelningen i branscher som jordbruk och utvinning av mineral där 30 procent av de anställda är 50 år eller äldre. Inom hotell- och restaurangbranschen är över 30 procent av de anställda under 30 år.

Andel företag inom branscher med olika åldersfördelning

Figur 16. Andel av företagen inom bransch som har mer än 50 procent anställda som är under 30 år respektive mer än 50 procent anställda som är 50 år eller äldre (n=1896).

Fördelning av bruttosjuktal i de företag som visar tecken på förändring, hopslagning, uppdelning eller båda delarna

Figur 17. Fördelning av bruttosjuktal i de företag som visar tecken på förändring, hopslagning, uppdelning eller båda delarna (n=1876).

Organisationsförändringar

Företag som har genomgått större organisationsförändringar har högre sjuktal (figur 17). Högst sjuktal finns i företag som har slagits ihop med ett annat företag. Data gäller endast externa omorganisationer – ett företag kan ha genomgått stora interna omorganisationer utan att det syns i statistiken.

Lönsamhet

Friska företag har bättre lönsamhet än andra företag mätt som nettoresultat per anställd. Eftersom detta mått på lönsamhet kan skilja sig mellan personal- och kapitalintensiva företag är det osäkert om resultaten speglar någon verklig skillnad. Om lönsamheten mäts som avkastning av eget eller totalt kapital finns en tendens att sjukligheten i företaget minskar när avkastningen ökar, men trenden är inte signifikant.

Att mäta lönsamheten inom branscher och att jämföra med sjuktalen har visat sig svårt eftersom antalet företag inom respektive bransch är för litet. Det finns dock en tendens att friskare företag är mer lönsamma om man ser inom branscher med fler än 100 företag såsom tillverkning och transport, magasinering och kommunikation.

3. Diskussion

Denna registerstudie är unik i flera avseenden. Det är första gången registren från AFA Försäkring och Alecta samkörs i syfte att få en samlad bild över hur friska företag skiljer sig från andra. SCB har aldrig tidigare tagit fram data på organisationsnivå från flera av sina register samtidigt. En registerstudie kan visa hur friska företag skiljer sig från andra men kan inte förklara varför skillnaderna ser ut som de gör.

Det är känt sedan tidigare att små företag har lägre frånvaro än stora, men att dessa skillnader kan återfinnas även i relativt stora företag (>74 anställda) är nytt. Kanske är det lättare att bli sedd som person i det mindre företaget, kanske är känslan av att behövas på arbetsplatsen större. Sammanhållningen kan tänkas vara bättre i det lilla företaget.

Att sjukfrånvaron i privat näringsliv är mycket lägre än den frånvaro som redovisas av Försäkringskassan är känt sedan tidigare. Det beror på att frånvaron bland kommunalt anställda och arbetslösa är betydligt högre än frånvaron i andra grupper.

Ett avvikande fynd i denna studie är att frånvaron i det privata näringslivet är högre än den totala frånvaron i Västra Götaland. Det gäller både män och kvinnor. Västra Götalandsregionen domineras av tillverkningsindustri, där frånvaron generellt sett är hög, vilket kan vara en förklaring. I Kronoberg finns dock en ännu större del av företagen inom tillverkningsindustrin, men där är sjuktalen mycket låga, speciellt för kvinnor. Vi fann motsvarande resultat för år 2003.

Vi har försökt att analysera varför företagen i Västra Götaland och Kronoberg skiljer sig åt. Men varken företagens storlek, könsfördelning, lönsamhet, andel tjänstemän eller åldersfördelning skiljer sig åt och någon förklaring till de stora skillnaderna i frånvaro mellan dessa båda län kan inte återfinnas i denna studie.

Stora könsskillnader

Att kvinnor har högre sjuktal än män är känt sedan tidigare. Könsskillnaden i frånvaro är mycket stor, över 10 dagar per anställd och år. Det är anmärkningsvärt att kvinnorna i ett län, Kronoberg, är nästan lika friska som männen. I andra län med en låg total frånvaro, till exempel Sörmland, är skillnaden mellan kvinnors och mäns frånvaro stor. Även i Jönköpings län, som har låg frånvaro bland män, har kvinnor betydligt högre frånvaro.

Tittar man på nettosjuktal i stället för bruttosjuktal minskar skillnaderna mellan kvinnor och män till i genomsnitt 7,8 dagar. Det är känt sedan tidigare att deltidssjukskrivningar är vanligare bland kvinnor än bland män och att denna typ av sjukskrivning tenderar att bli långvarig.

Det finns relativt få undersökningar där man beaktar korttids- och långtidsfrånvaro på organisationsnivå. En fråga vi hade var om nedpressad korttidsfrånvaro skulle kunna vara en indikator på ökad sjuknärvo och innebära en risk för långtids-sjukskrivningar.

Vi fann att företag med låg andel nya 90-dagarsfall under ett år också har lägre antal sjuklönedagar än andra företag. Detta innebär att långtids- och korttidsfrånvaron samvarierar. Ett friskt företag har få nya 90-dagarsfall, lågt sjuktal och ett litet antal sjuklönedagar.

Kvinnor i mansdominerade branscher

Ett anmärkningsvärt fynd i denna studie är att kvinnor som arbetar i mansdominerade företag har lägre sjukfrånvaro än kvinnor som arbetar i företag med jämn könsfördelning. Vi fann motsvarande resultat även för år 2003.

Detta motsägs av tidigare studier som har visat att specifika sjukdomar som hjärtinfarkt (Östlin L., Alfredsson L., Hammar N., Reuterwall C.: Myocardial infarc-

tion in male and female dominated occupations. *Occup Environ Med* 1998; 55:642-44) är mindre vanliga i företag med jämn könsfördelning.

Det finns så vitt vi vet ingen tidigare studie som har undersökt endast privat företagsamhet i detta avseende. Man kan anta att de kvinnor som arbetar i mansdominerade företag har helt andra arbetsuppgifter än männen i samma företag. Ett annat antagande kan vara att kvinnor som har sökt sig till mansdominerade arbetsplatser är selekterade med avseende på hälsa. Även bland män finns en tendens till lägre sjukfrånvaro i mansdominerade företag.

Åldersstrukturen i svenskt privat näringsliv är delvis mycket sned. Inom branscher som jordbruk och utvinning av mineraler är andelen anställda över 50 år mycket hög. Detta beror sannolikt på att företagen inte har gjort några nyrekryteringar på senare år. Inom hotell- och restaurangbranschen är i stället andelen anställda under 30 år mycket hög. Sannolikt är yrken inom denna bransch genomgångsyren som man har någon tid innan man gör något annat.

Utlandsägda företag

Utlandsägda företag skiljer sig inte från svenskägda när det gäller sjukfrånvaro. Att 50 procent av aktiekapitalet är utlandsägt verkar inte påverka hälsan i företagen. Vi har inte kunnat studera företag i Sverige med annan ledning än svensk, där kulturskillnader kan tänkas spela in avseende styrningen.

Företag som har genomgått större omorganisationer verkar ha en något högre frånvaro. Särskilt ogynnsamt tycks sammanslagningar vara. Man kan anta att sammanslagningar ofta innebär personalnedskärningar, vilket skulle kunna förklara resultatet. Ur register kan inte data om interna omorganisationer hämtas, men dessa kan sannolikt betyda lika mycket för medarbetarna som de förändringar vi har kunnat studera.

Det är svårt att undersöka företagens lönsamhet i denna typ av studie eftersom ett rättvisande mått som mäter lika i alla typer av företag är svårt att hitta. Lönsamheten, om man mäter den som avkastning på eget eller totalt kapital, visar en tendens att vara högre i friska företag men skillnaden är inte signifikant.

Sammanfattningsvis har studien visat på anmärkningsvärt stora skillnader i sjuktal inte bara mellan län och branscher utan också inom branscher. Orsakerna till dessa stora skillnader är inte helt kända. Delvis kan skillnaderna förklaras av omgivningsfaktorer så som olika praxis för sjukskrivningar i olika delar av landet, men det räcker inte som förklaring. Företag i Kronobergs län, som tydligt utmärker sig i studien, borde specialstuderas. Vad gör man där för att få så låga sjuktal i tillverkningsindustrin speciellt bland kvinnor?

hälsa och framtid

ETT FORSKNINGSPROJEKT OM LÅNGTIDSRISKA FÖRETAG

Fakta om Hälsa och framtid

Hälsa och framtid är ett gränsöverskridande forskningsprojekt som studerar vad som utmärker privata företag som har friska medarbetare. Projektet, som startade 2005 och pågår till 2008, består av fyra delstudier.

Registerstudien är den första studien. Den andra studien analyserar faktorer som kan hänga samman med en god arbetshälsa genom att intervjua representanter för ledning, personalavdelning och medarbetare. I delstudie tre skickas en enkät till ett stort antal utvalda företag för att validera betydelsen av friskfaktorerna som framkommit i studie två. Den sista studien undersöker om rehabiliteringsprocessen är en nyckelfaktor till varför företag har låg långtidsfrånvaro.

Stockholms läns landstings Centrum för folkhälsa, Karolinska institutet och Uppsala universitet genomför forskningen i projektet Hälsa och framtid. Projektet har ekonomiskt stöd på 12,75 miljoner kronor från AFA Försäkring, Alecta, Carl Bennet AB, Axel Johnson AB och AB Volvo. En referensgrupp med representanter från Svenskt näringsliv, Företagarna, LO, Metall, TCO, Sif, SACO och PTK stöder också projektet.

Läs mer på www.folkhalsoguiden.se/halsaochframtid och www.ki.se.